

Філіпська Н.О.

Здобувач
кафедри конституційного
та міжнародного права
факультету підготовки фахівців
для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю
та торгівлею людьми
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ПРАВА ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ: ДО ПИТАННЯ ПРО МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: особи з обмеженими можливостями, рівні можливості, громадські організації, права дітей з обмеженими можливостями, Конвенція про права інвалідів, порушення прав з обмеженими можливостями.

Keywords: person with disability, public organizations, equal opportunities, the rights of the children with disability, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, violations of the rights of the children with disability.

Сучасний етап державотворення України поєднує у собі проблеми не лише мирного, але й подекуди військового часу. При цьому одним із найбільш гострих та болючих для українського суспільства питань постає проблема забезпечення прав такої категорії осіб, як діти з обмеженими можливостями, які до того ж є однією з найнезахищениших верств населення.

Згідно Щорічної доповіді про права людини в Україні чисельність осіб з обмеженими можливостями з 1,6 млн. осіб у 1991 році збільшилась до 2,8 млн. осіб у 2014 році і досягла показника у 6,1%. Діти з обмеженими можливостями складають 2,1% від загального числа дітей, тобто 168 тисяч [1]. За даними статистики в Україні щороку понад 18 тисяч дітей отримують статус «дитина-інвалід», що вказує на тенденцію постійного зростання кількості дітей зі стійкими порушеннями фізичного та/або психічного здоров'я у країні.

Державна політика у сфері забезпечення прав та інтересів дітей з обмеженими можливостями реалізується через надання цій категорії осіб спеціального правового статусу і базується на досить розгалуженій системі нормативних актів, як то Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною, міжнародні договори, закони та інші нормативно-правові акти національного значення. Реалізація прав та вирішення проблемних питань таких дітей проходить через цільові програми, спрямовані на створення рівних можливостей в реалізації гарантованих державою прав, інтересів та свобод. Держава взяла на себе конкретні зобов'язання щодо даної категорії громадян, надала ряд соціально-побутових пільг, створила необхідні юридичні гарантії та умови для участі в економічній, політичній і соціальній сфері життя суспільства тощо.

Всесвітня програма дій щодо інвалідів, прийнята резолюцією 37/52 Генеральної Асамблеї ООН від 3 грудня 1982 року [2], визначає створення рівних можли-

востей як процес, за допомогою якого такі загальні системи суспільства, як фізичне та культурне середовище, житлові умови та транспорт, соціальні служби та охорона здоров'я, доступ до освіти та роботи, культурного та соціального життя, включаючи спорт та створення умов для відпочинку, стають доступними для всіх.

У Преамбулі до Конвенції ООН про права інвалідів [3] говориться, що інвалідність – це результат взаємодії, що відбувається між людьми з порушеннями здоров'я, та середовищними бар'єрами у відносинах і яка заважає їх повній та ефективній участі у суспільному житті нарівні з іншими. Але, незважаючи на міжнародне та національне визнання, при чому не тільки в Україні, але й інших країнах, права як дорослих, так і дітей з обмеженими можливостями продовжують порушуватися. Особливо гостро це відчувають особи з вадами психо-інтелектуального характеру через неспроможність повною мірою усвідомлювати та самостійно вжити заходів щодо захисту своїх порушених прав.

Де-юре, українське законодавство надає особам з обмеженими можливостями майже всі необхідні пільги, гарантує достойне життя, якісне медичне обслуговування, соціальну підтримку, освіту, працевлаштування тощо. Але де-факто, ці, на жаль, декларативні норми не знаходять свого втілення у реальному житті або реалізуються частково, що тягне за собою недотримання прав і свобод людей з вадами здоров'я. Про чому порушення прав даної категорії осіб в Україні відбувається не стільки через недосконалість законодавства, а швидше через відсутність дієвого алгоритму перетворення норм права у дії конкретних суб'єктів. Тобто відсутній чіткий механізм реалізації прав дорослих осіб та дітей з обмеженими можливостями.

У питанні захисту прав дітей з обмеженими можливостями дуже важливу роль відіграють громадські організації, в першу чергу створені за ініціативою батьків таких дітей. Їх перевагою, порівняно з іншими організаціями, є те, що батьки є найбільш вмотивованими задля того, щоб створити у країні такі умови, при яких би їх неповносправні діти могли достойно та комфортно жити у суспільстві. За ініціативи таких організацій, на підставі досвіду зарубіжних країн, проводяться регіональні експерименти, реалізуються державні та недержавні програми підтримки, ухвалюються нормативні акти, а саме: впроваджується процедура «підтриманого прийняття рішень» для осіб з інтелектуальною недостатністю та психосоціальними розладами як альтернатива опіці та піклуванню (за підтримки Фонду прав інвалідів, США) [4; 5, с. 52-59], лобюється питання щодо деінституалізації дітей та дорослих з обмеженими можливостями та забезпечення якомога більшої кількості дітей зростання та виховання у родинному середовищі (реформування інтернатів та створення на їх базі підрозділів, які б забезпечували підтриманого самостійного проживання та надання денних реабілітаційних послуг дорослим особам та дітям з обмеженими можливостями); проводяться конференції, семінари, тренінги для батьків, які виховують дітей з обмеженими можливостями, в тому числі і із залученням представників громадських організацій з інших країн.

Таким чином, можна констатувати, що одним із найбільш дієвих важелів у сфері дотримання прав і свобод дорослих осіб та дітей з обмеженими можливостями в умовах економічної та соціальної кризи стає діяльність саме громадських організацій та об'єднань, які в рамках своєї ініціативної діяльності не тільки вивчають позитивний досвід інших країн, але й залучають кошти іноземних, національних та

фондів для реалізації своїх проєктів, розробляють та втілюють інші дієві механізми реалізації прав і свобод осіб з обмеженими можливостями.

Література:

1. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Права людини в Україні 2014. Доповідь правозахисних організацій. Розділ XV. Порушення прав людей з інвалідністю // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1432464735>
2. Всесвітня програма дій відносно інвалідів, прийнята Генеральною Асамблеєю в її резолюції 37/52 від 3 грудня 1982 року // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>
3. Конвенція ООН про права інвалідів від 13 грудня 2006 року / [Електронний ресурс]: Режим доступу: www.un.org.ua/files/conv_ukr.pdf
4. Підтримане прийняття рішень для повнолітніх осіб з психіатричними діагнозами – альтернатива системі опіки. Серія «Права осіб з інтелектуальною недостатністю» – Суми: Університетська книга, 2013. – 139 с.
5. Ніколаєнко Н.О. Система «підтриманого прийняття рішення» як запорука дотримання конституційних прав і свобод осіб з обмеженими можливостями в Україні / Ніколаєнко Н.О // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 4. – С. 52-59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/4_2015/13.pdf